

Бібліографія

(оцінки, реферати, замітки).

Історія політична і культурна.

С. А. Корфъ — Древлянскій князь Малъ (Журналъ Мин. Нар. Просв. 1912, II, ст. 332—342).

„Мал князь деревський“, записаний на сторінки історії капризом долі, останніми часами звернув на себе особливу увагу дослідників. Недавно ак. Шахматов в своїх „Разысканіях“ поставив гіпотезу про „Мала Кольчанина“, князя ж. Кольца = Клечеська, що мовляв заступив місце в літописнім оповіданню давнішого героя деревського повстання Мистишу Свенельдича. Тепер проф. Корфъ зовсім вичеркує Мала з поміж людей, вважаючи се імя простим непорозумінням. Він виходить з звісного, давно розваженого дослідниками контрасту, що літопись, згадуючи князя Мала, в інших випадках ігнорує його і виводить самих „Древлян“, „Древську землю“ як властиву репрезентацію і управу землі. Дослідники толкували се тим, що князі не грали в тім устрою ролі рішучої і стояли на другім пляні супроти громади і її ліпших мужів¹⁾. Проф. Корфъ добачає тут суперечність неможливу і розв'язує її, викидаючи князя Мала з літописи, як непотрібну вставку, як просте непорозуміння. Властиво не робить се від себе, а користується відкриттям свого товариша по гельсінгфорському університету проф. Піппінга, що в своїй недавній розвідці про імена Дніпра (De Skandinaviska Dnjerpnamen, Studier i Nordisk Filologi, 1910, с. 27) дав таке тлумачення слову „Мал“: в оповіданню про сватання деревського князя

¹⁾ Пор. Історію України-Руси I², с. 336.

літописець хибно зрозумів се слово; слова Деревлян „да поиди за князь нашъ за Мала“ в своїй первісній скандинавській формі значили просто — „вийди за нашого князя“; *māl, malī* се правний скандинавський термін: західно-готське право (*Västgötalagen*) признає шлюб правним тільки „за посагом і умовою“, *maer mund ok maer maeli*, а літописець вираз *giftas maer malī* зрозумів як *gifta sig med Mal* — як пропозицію вийти за „князя Мала“. Приймаючи вповні сей згодом проф. Піппінга, проф. Корф вважає дальшим результатом сього непорозуміння і вставку імени Мала в оповідання про рішення Деревлян — „поимешъ жену его Вольгу“ і гльосу „бѣ бо имя ему Мала, князю дервьську“, і вичеркує імя сього князя з ділого оновідання¹⁾, а натомість підчеркує як важний факт „употребление лѣтописцемъ древне-скандинавской брачно́й формулы“, як свідонство „того большого вліянія, которое оказывало скандинавское право на славянскія племена сидѣвшія вдоль и около великаго пути изъ варягъ въ греки“. По його гадці, сей факт докаже потребу більшої уваги для скандинавських впливів. „Настоятельно требуется параллельное изученіе древне-скандинавскаго и древне-русскаго права; такимъ образомъ могутъ проявиться самыя неожиданныя сюрпризы, и только такимъ образомъ можетъ быть пролитъ новый свѣтъ на культурное и общественное взаимодействіе славянъ и варяговъ, отъ котораго зависить вѣрное опредѣленіе начала русскаго государства и русскаго права“.

Потребі порівняних студій скандинавського і староруського права, розуміють ся, можна тільки притакнути, але такі річі, як форма *Västgötalagen* в устах деревського віча се такий „сюрприз“, від якого не набереш особливої охоти до скандинавських студій. Як виходило б з слів проф. Корфа, він думає, що деревлянське віче справді давало своє поручення в скандинавських термінах: „для Древлянъ такой бракъ кievской княгини являлся, конечно, актомъ чрезвычайной важности, и не мудрено потому, что они предлагали и предполагали облачить (!) его въ самую торжественную форму; а таковою, очевидно, являлась болѣе культурная скандинавская форма; неисключена къ тому же и другая возможность; скандинавская форма брака можетъ находить ся въ связи со скандинавскимъ происхожденіемъ самой Ольги“ (с. 342). В сѣм д. К. і бачить доказ скандинавських впливів „на славянскія племена сидѣвшія вдоль и около великаго пути изъ варягъ въ греки“. Тим часом як старій літописець очевидно представляв собі Новгород і Київ головними гніздами варяства і очевидно з сього боку протиставляв кievським Но-

¹⁾ Завважу, що ті стилістичні подробиці, на які наполягає д. Корф, не існують в старшій версії Повісті, а імя Мала вона таки має:

лянам таку глуху провінцію як Деревську землю, у проф. Піппінга і проф. Корфа виходить навпаки: деревська громада знала і уживала скандинавську правну термінологію, а от київський літописець, провідник варязьких тенденцій, був ознайомлений з ними слабше і переплутав, не зрозумівши звичайної шлюбної формули. Се дійсно „сюрприз“!

М. Грушевський.

Россія и Италия. Сборникъ историческихъ матеріаловъ и изслѣдованій, касающихся сношеній Россіи съ Италіею, томъ I, выпускъ 1. СПб. 1907, стор. IV+114; выпускъ 2, ib. 1911, стор. 212, томъ III, выпускъ 1, ib. 1911, стор. 181+10 факсімиле.

Починаючи від 1895 р. петербурська Академія Наук, а спеціально її історично-філільогічний відділ робив заходи, щоби заснувати в Римі постійну наукову інституцію, на взір інститутів інших держав, і приступити до систематичного використання римських бібліотек, особливо ватиканського архіва. Остаточно аж від початку 1905 р. удалося виконати ці наміри і в Римі осаджено ученого кореспондента, що мав приступити до розроблення італійських матеріалів до історії Росії. Нагляд над роботами кореспондента віддано „постійній історичній комісії“, утвореній в історично-філільогічному відділі Академії. Комісія видала для кореспондента докладнішу інструкцію: він займається головно розслідуванням італійських архівів і бібліотек і описує важливіші їх відділи, що відносяться до історії Росії та приготує документи для наукового видання; ціль описей — означити місце знаходження матеріалу, його розмір, дати можність орієнтувати ся в них і дати, в головних нарисах, поняття про його зміст, взагалі облекшити наукову роботу на будучности; видане документів має ввести в науковий оборот новий історичний матеріал.

Відповідно до цієї програми мають виходити дві серії видань: 1) „Памятники культурныхъ и дипломатическихъ сношеній Россіи съ Италіею“, — туди вйдуть матеріали, що творять більше-менше цілість: документи в історії свої або тої місії, чи посольства; жерела, що стоять в ближшій відношеню до якогось міжнародного пляну чи підприємства; дані, звязані в імені замітної історичної особи, або в періодом, що творить для себе цілість. 2) „Россія и Италия. Сборникъ историческихъ матеріаловъ и изслѣдованій, касающихся сношеній Россіи съ Италіею“ — тут вйдуть описи архівів і бібліотек; віддільні документи, що не могли вийти до „Памятників“; всякі справозданя, замітки і ин. — „Памятники“ дотепер не вийшли на світ (в першій томі мають появити ся матеріали до часів Антонія Поссевіна 1578—1587 рр.); в серії „Россія и Италия“ винущено три випуски, які тут реферуємо.